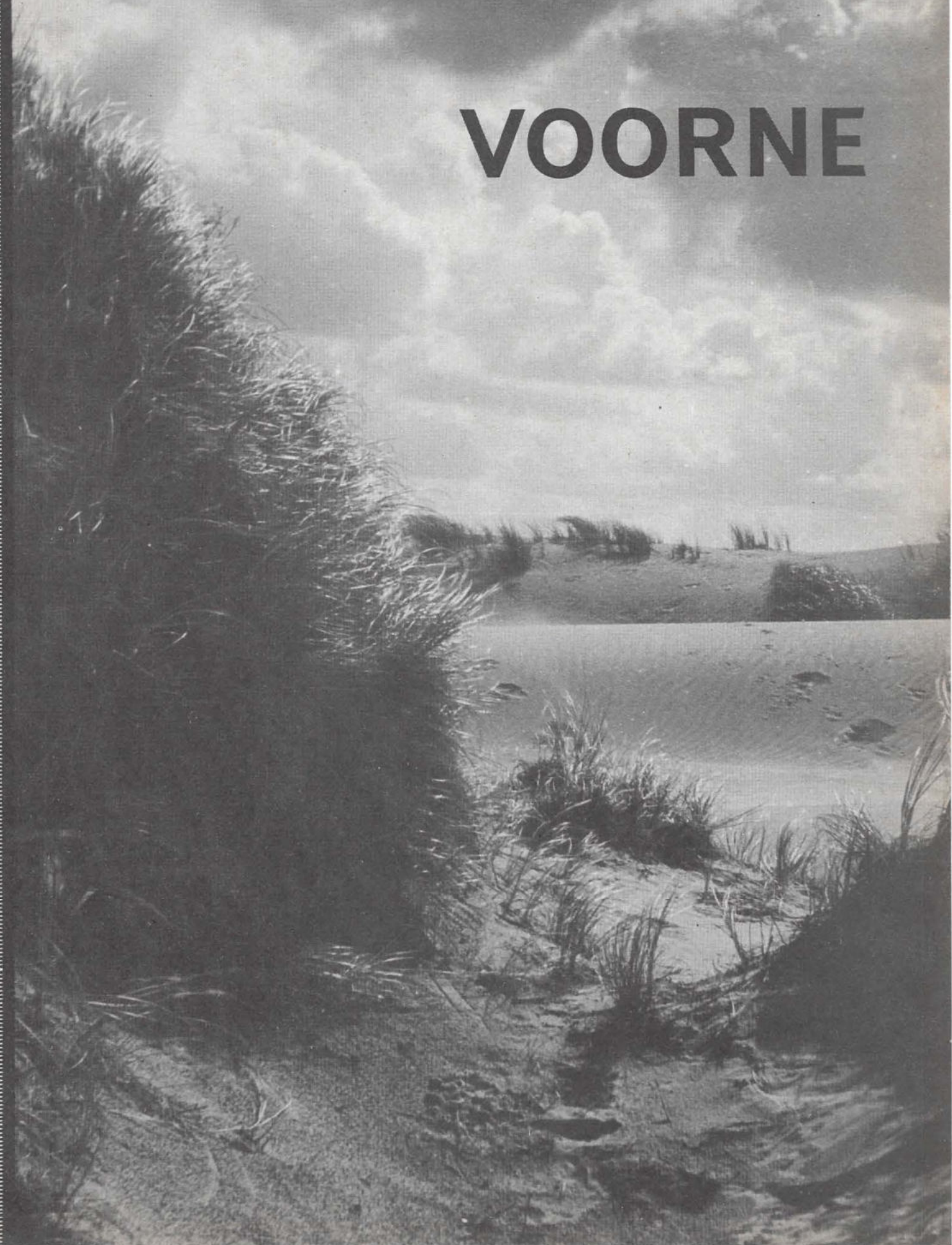

1983 nummer 1

duin

VOORNE

DE BEER : wat hebben we er van geleerd ?

door DICK MELMAN

In dit themanummer worden de bedreigingen van de natuurgebieden op Voorne beschreven. Deze bedreigingen zijn groot in aantal en omvang. Uit de artikelen over landschap, plantegroei en vogelstand moge blijken dat de natuur nog alleszins het beschermen waard is. Betrekkelijk recent zijn echter gevoelige verliezen geleden: Uit het duingebied dat Voorne als een stralenkrans omgrenst is reeds een schitterend juweel verdwenen: de Beer. Dit artikel wil de geschiedenis van de Beer verhalen, niet alleen vanuit sentimentele gevoelens, maar ook om aan te geven hoe noodzakelijk de strijd om het voortbestaan van het "restant" van Voorne's natuurgebieden is. Juist het besef van hoeveel reeds verdwenen is (en vooral van de oorzaken die hieraan ten grondslag liggen) kan duidelijk maken hoe moeilijk nog verdergaand verlies te verkroppen is.

ONTSTAAN VAN DE BEER

De geschiedenis van de Beer als "voegeiland" gaat verrassend genoeg niet eens zo heel erg ver terug. Oorspronkelijk was de Beer een zandhaak die verbonden was met het duingebied van Hoek van Holland (zie figuur). Schepen bereikten Rotterdam via het Brielse Zeegat. Dit begon begin vorige eeuw echter te verzanden. Om Rotterdam bereikbaar te houden werd in 1872 de Nieuwe Waterweg gegraven, waarbij de Beer werd afgesneden van de rest van Zuid-Holland. Het gebied kon zich vanaf dat moment vrijwel ongestoord ontwikkelen. Het gebied breidde zich bovendien sterk uit: een verbinding met het eiland Rozenburg kwam tot stand en in 1920 verheelde het met een grote zandbank (de zogenaamde "Zuidpunt"). Rond deze tijd werd de Stichting Natuurmonument de Beer opgericht.

BETEKENIS VAN DE BEER

De Beer dankte zijn natuurlijke betekenis aan het voorkomen van drie, onderling sterk verschillende terreintypen. Het grootste deel werd in beslag genomen door een "groen strand", een strandvlakte met schelpenbanken en lage duintjes. Het tweede deel, dat het Groene strand aan de oostzijde begrenste, bestond uit hoge duinen, die met dicht struweel waren begroeid. Het derde deel bestond uit een slibgebied aan de Noordzijde van het Brielse Gat.

Het Groene strand herbergde zeldzame plantensoorten als Zee-wolfsmelk, Blauwe zeedistel, Strandduizendguldenkruid en Knopige vetmuur, doch de grootste bekendheid genoot het vanwege zijn vogels, waardoor het ver buiten Nederland bekend was. Hier broedden onder andere de Grote Stern in grote aantallen (2000 paar) en tevens Dwergsterns, vele Bergeenden, Kluten en Plevieren.

Het duingebied viel op door het voorkomen van Brede-, Vleeskleurige- en Moeraswespenorchis en van Parnassia en Slanke Duinentiaan.

De betekenis van de slikkentuinsloten, lag vooral in het feit dat ze de mogelijkheid tot pleisteren boden voor tienduizenden steltlopers, watervogels en ganzen.

AANTASTINGEN

Het gebied bleef echter niet ongestoord. In de tweede wereldoorlog zijn er veel bunkers geplaatst, wat vooral een landschappelijke aantasting betekende. Vanaf 1950 werden de aantastingen ingrijpend. De Brielse Maas werd afgesloten waardoor veel van het slikkengebied verloren ging. Daarna worden de vooruitzichten van de Beer snel slechter. In 1956 wordt het "plan Europoort" ter sprake gebracht, hetgeen uitbreiding van de haven activiteiten van Rotterdam betekende. In eerste instantie zou daarbij de helft van de Beer bij betrokken zijn maar in latere fase werd de claim uitgebreid tot het gehele gebied.

De uitvoering van het plan werd ter hand genomen in 1958, waarbij Rozenburg het eerst "gereed werd gemaakt". Kort daarna werd het noordoosten van de Beer ter hand genomen, waarbij waardevolle vochtige duin-

Een cutterszuiger op de voormalige broedplaats van Grote sterns. (foto: P. Nijhoff).

De opzichterswoning maakte plaats voor de toegang tot de Europoort (foto: P. Nijhoff).

terreinen verdwenen. Ondertussen werden plannen bekend dat Rotterdam wilde uitbreiden tot aan Voorne, waardoor ook de duinen daar sterk aangetast zouden worden. In 1963 ten slotte werd het hele gebied van de Beer op de schop genomen en gereed gemaakt voor de vestiging van industrieën. Dit liet overigens lang op zich wachten, zodat het besluit dat tot de ondergang van de Beer heeft geleid op zijn minst wat overhaast leek.

DE ROL VAN DE NATUURBESCHERMING

Hoe zou de ontwikkeling van de Beer zijn als de bedreiging zich nu pas zou voordoen? Zouden de natuurbeschermingsorganisaties de ondergang van een dergelijk gebied nu wel kunnen voorkomen? Hoewel deze vraag niet met zekerheid te beantwoorden is, is het toch interessant en wellicht leerzaam om de houding van de natuurbeschermingsorganisaties van destijds eens nader te bekijken, om na te gaan of er veel veranderd is.

Het tijdschrift "Natuur en Landschap" (de voorloper van "Natuur en Milieu") heeft veel aandacht besteed aan de kwestie van de Beer. Uit het commentaar dat toen geschreven werd blijkt dat zeer wel beseft werd dat de Beer verloren zou gaan. Ook blijkt dat het verlies van de Beer als ernstig werd beschouwd. Vreemd genoeg is er in "Natuur en Landschap" weinig te vinden over acties die het behoud van de Beer tot doel hadden. Sterker

nog, nog voordat zeker was of de plannen zouden doorgaan, werd gesteld "Maar dat (het verdwijnen van de Beer) is dan ook beslist het laatste verlies dat natuurbescherming en recreatie in dit gebied mogen lijden" (Natuur en Landschap, 15 jrg. no. 4). Het verlies van de Beer werd dus - zij het met bezwaard gemoed - met zoveel woorden geaccepteerd!

Hoe is een dergelijke stellingname mogelijk, zou men nu zeggen. Wel nakaarten is altijd eenvoudig, ook hier. Het lijkt zo te zijn dat de claim van Rotterdam op meer ruimte ten behoeve van scheepvaart en industrie als redelijk of in ieder geval als

onontkoombaar werd beschouwd. De vraag was alleen tot hoever "ze" mochten gaan. Het verlies van de Beer, of in ieder geval een deel daarvan werd als onvermijdelijk beschouwd. Waar men zich feitelijk veel meer zorgen over maakte was het voortbestaan van de duinen van Voorne. Ook zij leken namelijk voor de Rotterdamse expansiedrift niet veilig. Er werd geschreven over de "slag om Voorne". De Beer als beschermingsobject was reeds losgelaten. Feitelijk speelde de strijd zich af over de wijze waarop Voorne gescheiden zou blijven van de Maasvlakte. Drooglegging van het toenmalige Brielse Gat dreigde en de Beer werd meer gepresenteerd als een offer dat de natuurbescherming moest brengen om Voorne zo ongeschonden mogelijk uit de strijd te laten komen. Als "compromis" is daarbij de zogenaamde demarcatielijn (zie elders in dit nummer) en het Oostvoornse meer uit de bus gekomen. Dit meer werd daarmee gevrijwaard van inpoldering en moest enerzijds de gewenste scheiding tussen "Rotterdam" en Voorne opleveren en anderzijds ruimte bieden voor recreatie, als compensatie voor het verlies van de Beer (dat jaarlijks door zo'n 50.000 bezoekers werd aangedaan). Dat dit door de natuurbescherming nauwelijks als compromis werd ervaren zal duidelijk zijn. Belangrijk is echter dat in de strijd niet de Beer maar Voorne de inzet was. En dat is iets wat nu niet meer gauw zou gebeuren.

DE BEER 1857: ongerept natuurgebied (Top. Dienst).

